

В централната част на квадрат 15 е регистрирано овално петно по-тъмна пръст с размери 1,7 × 1,5 м. По повърхността му личат изолирани дребни късове замазка и въглени. Проучена е западната половина на петното, като е оставен централен профил с цел проследяване на културните напластявания в дълбочина. При проучването е установено, че в дълбочина няма археологически материали и е достигнат стерил на 0,10 м от нивото на засичане на петното.

По време на проучванията е намерена част от съвременна златна обеца и няколко кремъчни сечива (обр. 3). Разкритата по време на проучванията керамика е в незначително количество, повечето нехарактерни фрагменти от глинени съдове работени на ръка, без украса. Всички находки са открити без изявен археологически контекст или културен пласт.

Направените археологически проучвания на обекта в землището на с. Ралица показват, че газопроводът по всяка вероятност е засегнал периферията на селище. Оскъдните археологически материали не позволяват точна датировка на този паметник. По някои особености на керамиката може да се приеме, че селището се отнася към средната бронзова епоха. Бъдещите проучвания и анализи на кремъчните сечива може да прецизират предложената датировка.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF A SITE FROM THE BRONZE AGE NEAR THE VILLAGE OF RALITSA, TARGOVISHTA MUNICIPALITY

Alexey Gotsev, Violeta Milcheva

SUMMARY

The site is located in a flat area slightly sloping to the NE, near the village of Ralitsa, Targovishte municipality. Trench investigations revealed traces of human activity mainly in the northern part of the site, where the grid-square method was applied (fig. 1).

Two archaeological structures were registered in sq. 10. The first is located in the eastern part of the square, with an irregular shape and dimensions of 1.60 × 1.40 m. In the upper levels, the soil is mixed with pieces of plaster. After the third mechanical layer, there is a sharp decrease in the amount of plaster. The characteristics of the pieces of clay plasters show that it is probably a clay hearth, badly damaged, without an archaeological context (fig. 2).

The second structure is located in the western part of sq. 10. Along its entire length, there are pieces of plaster of medium size and isolated ceramic fragments, from coarse hand-made vessels. In all probability, the structure develops to the W and measures 3.60 × 0.80 m along the N – S axis.

In the central part of sq. 15 an oval spot of darker soil is registered. The investigations did not uncover any archaeological materials and the sterile soil was reached at 0.10 m from the level of detection.

Several flint tools were found during the excavations (fig. 3). The discovered pottery is in small numbers: non-diagnostic fragments without a clear archaeological context.

Archaeological excavations at the site near the village of Ralitsa indicate that the pipeline most likely affected the periphery of a settlement from the Middle Bronze Age.

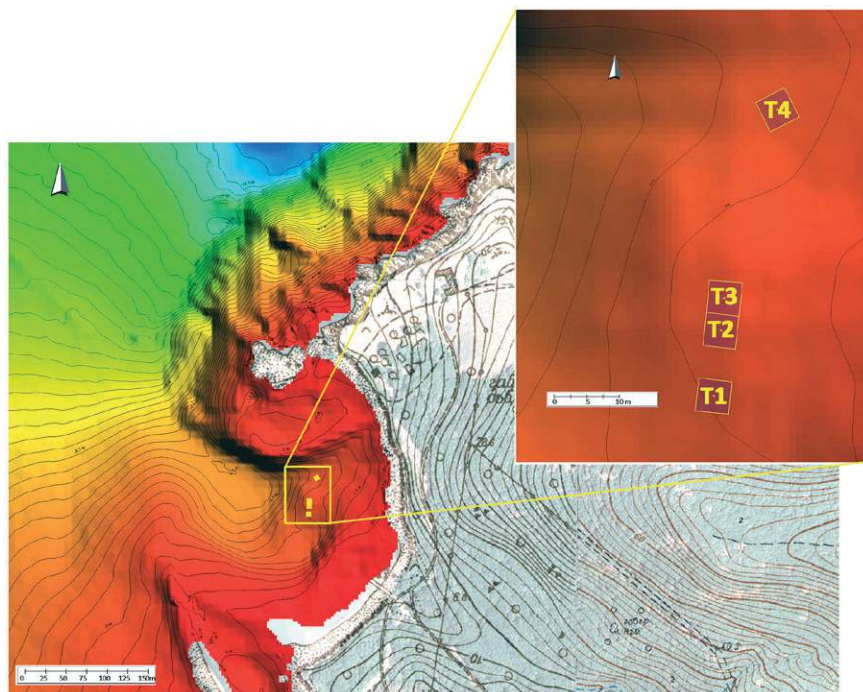
Aleksey Gotsev, National Archaeological Institute with Museum – Bulgarian Academy of Sciences, 2 Saborna Str., 1000 Sofia, alexaim@abv.bg

Violeta Milcheva, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, 15 Tsar Osvoboditel Blvd., 1504 Sofia, violetamilcheva@mail.bg

№ 13. ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В ЗАЛИВА ПРЕД УСТИЕТО НА Р. РОПОТАМО

*Калин Димитров, Павел Георгиев, Найден Прахов, Мария Гюрова,
Надежда Карастоянова*

Археологическият обект в акваторията пред устието на р. Ропотамо е открит през 1976 г., когато при опит за удълбочаване на мястото са извадени материали от Късната античност и Средновековието. В периода 1982 – 1989 г. Морско общество – Бургас провежда археологически експедиции под ръ-

Обр. 1. Местоположение на сектори T1, T2-T3, T4

Fig. 1. Location of the sectors T1, T2 – T3, T4

маркиращи използването на залива като пристанище. Тези пластове залягат върху стерилен морски пласт (Пласт IV от $-4,4/4,5$ м до $-4,9/5,0$ м), който има характер на културен хиатус. Под него (Пласт V от $-5,0/5,1$ м) се откриват материали от РБЕ: фрагменти керамика, отделни по-добре запазени съдове, парчета опалена мазилка, дървени колове *in situ*. Материалите лежат в пласт от морски седименти. На $-5,6/5,7$ м е проследен пласт с дебелина около 0,10 м от литифициран морски пясък (Пласт VI), който се подстила от стерилен плътен пласт от ситен бял пясък, вероятно отложен в сухоземна среда. Пясъчният пласт (Пласт VII) е проследен до $-7,9$ м, без да бъде изчерпан, и в него не са открити археологически материали. Материалите от РБЕ лежат само в пласта от $-5,0$ м/5,1 м до $-5,6/5,7$ м, като единствено някои дървени колове преминават през Пласт VI и достигат Пласт VII на максимална дълбочина ок. $-6,15$ м (Димитров и др. 2019; Вагалински и др. 2018).

През 2019 г. беше заложен пл.-кв. T4, лежащ на 25 м СИ от сектора T2 – T3 (обр. 1). Бяха проучени горните стратиграфски нива с пристанищна акумулация, културният хиатус под тях (Пластове I – IV от T2 – T3) и 0,35 – 0,40 м от пласта от РБЕ, до дълбочина $-4,7/-4,8$ м от морската повърхност. Общо през 2019 г. и 2020 г. са проучени около 3,3/3,5 м напластявания: от $-3,4$ м (морското дъно) до $-6,7/6,9$ м (обр. 2). След приключване на работата в изкопа на T4 бяха погребани обработен масов материал и части от дървени колове, от които са взети проби. Те са етикетирани, опаковани, завити с геотекстил и затиснати с чували с пясък. Отгоре е насипан пясък.

Разкопаването през 2020 г. се извърши на механични пластове от ок. 0,10 м. При приключване на всеки механичен пласт се извършваше пълно фотограметрично, фотографско и видео заснемане. При нужда се извършваше и междинно документирание на структури. План-квадратът е позициониран пространствено чрез заснемане с GNSS DGPS приемник с RTK корекция.

Изцяло беше изчерпан пластът от РБЕ, достигащ $-5,2$ м, след което беше извършен и стратиграфски сондаж в центъра на проучваната площ. Сондажът е с ориентация СИ – ЮЗ (успоредно на страните на T4) и размери $1,5 \times 0,5$ м. Сондажът започва от $-5,7/6,0$ м и достига до $-6,7/6,9$ м.

Стратиграфски наблюдения през 2020 г. Установи се, че пластът от РБЕ продължава до дълбочина $-5,2/5,5$ м. Състои се от морски седименти (миди, камъни, стриди, пясък и др.), сред които има отделни материали от РБЕ. В дълбочина археологическите материали намаляват и са силно фрагментирани. В сравнение с горната част на РБЕ пласт, проучена през 2019 г., фрагментите мазилка са много малко, почти липсват кремъчни артефакти и керамика.

Пластът от РБЕ се подстила (на $-5,25$ м/5,55 м) от равен слой сива мазна хомогенна глина с дебелина 0,8 – 0,10 м. Този слой не съдържа морски седименти и има характер на тинест речен нанос, оста-

ководството на проф. Карайотов. През 1989 г. са открити и праисторически материали, интерпретирани като останки от потопено праисторическо селище от ранната бронзова епоха (Mincev 1983; Карайотов 2012).

През 2017 г. подводните археологически изследвания бяха подновени, като до 2020 г. са извършени разкопки в три сектора с четири план-квадрата: T1, T2 – T3 и T4 (обр. 1). През 2019 г. е приключено разкопаването на сектора T2 – T3 (Димитров и др. 2020), а през 2020 г. – на кв. T4.

В квадрати T1 – T3 е констатирано, че от днешното морско дъно на дълбочина ок. $-3,2/3,5$ м до $-4,4/4,5$ м (Пластове I – III) се откриват многобройни и добре запазени археологически материали,

нал след оттегляне на река. В тинестия слой бяха разкрити многобройни малки дупки – биотурбации, които могат да се проследят до -5,35 м под сивата глина. В сивия слой има дребни „стрити“ фрагменти от черупки.

Тинестият слой лежи върху твърда песъклива кафяво-жълта пръст. При разкопаване в дълбочина от -5,35 до -5,40 м се проследиха отделни по-песъкливи прослойки в кафявата пръст, оформящи лещовидни петна с размер около 0,5 × 0,5 м.

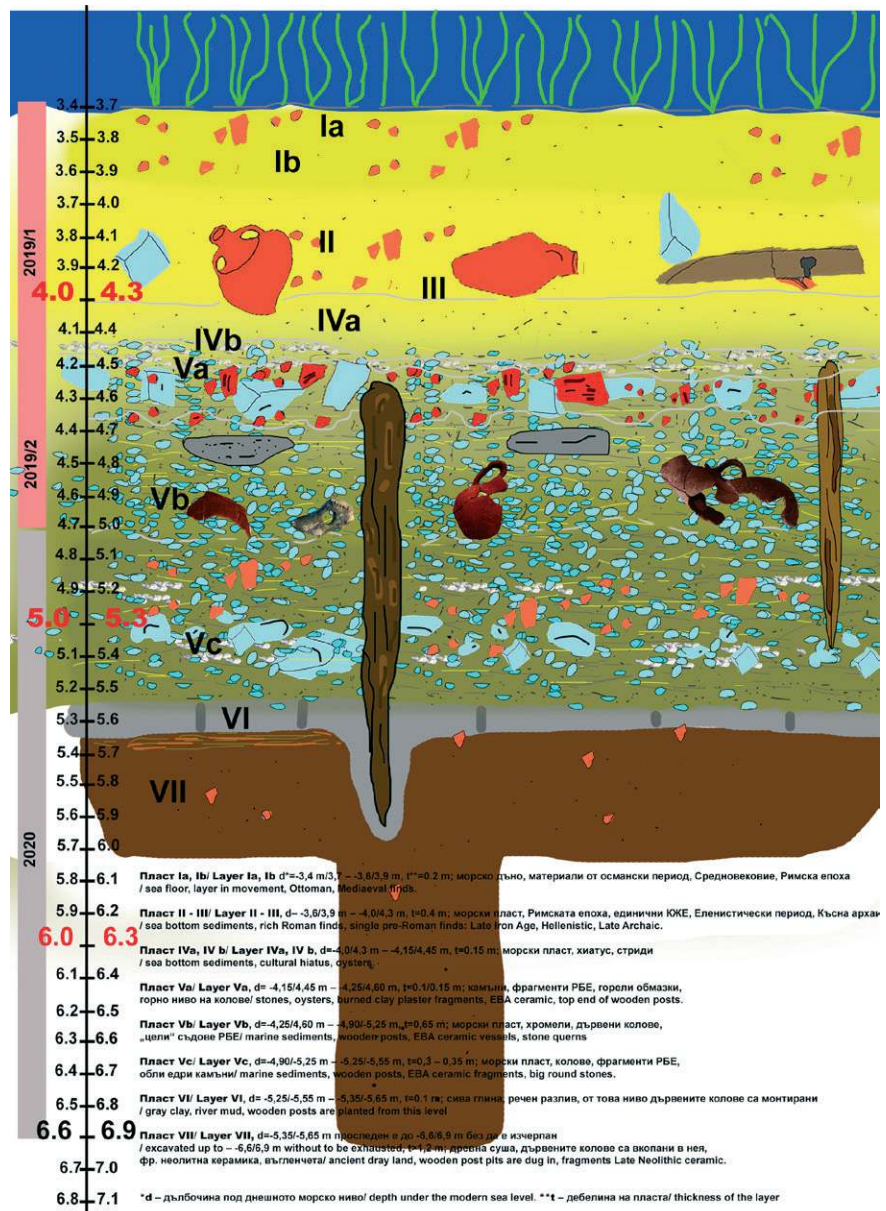
От дълбочина -5,5 м проучваният пласт е хомогенен, от плътна глинеста пръст с отделни камъчета и дребни органични изтлели материали, без морски седименти, миди или други материали. Отбелязаните по-горе камъни от този пласт са ръбести и съвсем различни от огладените, които се срещат в пластовете над сивата тиня. Без съмнение кафяво-жълтата пръст е сухоземна почва от древен бряг, които е злят при покачване нивото на морето (обр. 2 – 3).

По-големите и стабилни колове от Т4 са забити вертикално през сивата глина в песъкливата кафяво-жълта пръст, до -5,7/5,9 м. Добре се проследява, че монтажът им е извършен чрез изкопаване на дупка за кол (с малко по-голям диаметър от този на кола). Вкопаването започва от нивото на сивата глина, поради което в дупките няма морски седименти, а единствено сива мазна глина. Те изглеждат съзнателно запълнени и трамбовани с нея. Самата сива глина е лепкава и достатъчно твърда, за да осигури стабилност на коловете.

Някои от по-малките колове са изцяло в морския пласт (РБЕ пласт) над сивата глина и най-вероятно са поправки след първоначалното изграждане на сградите и след натрупване на (част от) морските седименти.

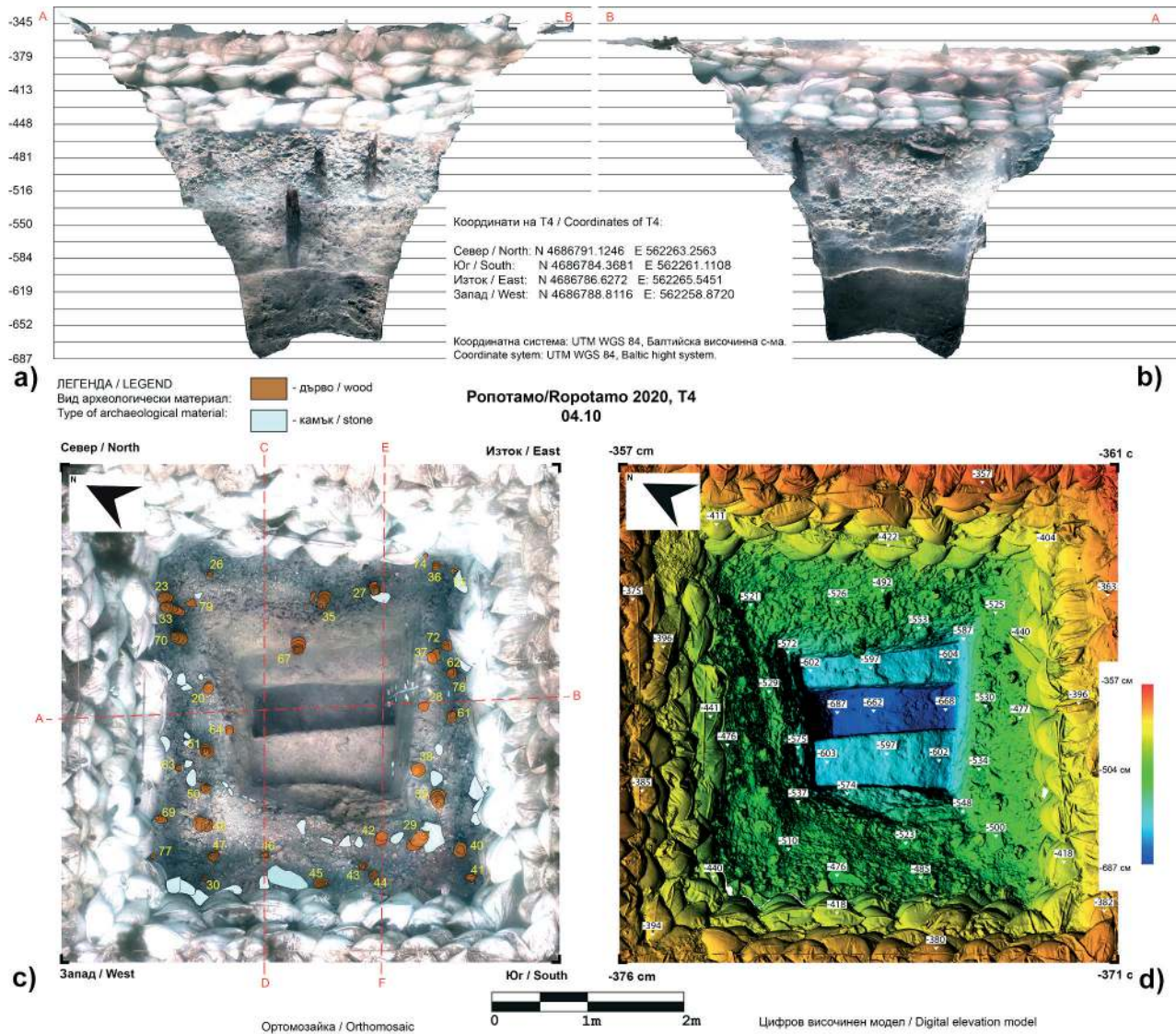
На дълбочина от -5,3/5,6 м до -5,8/6,1 м бяха открити десетина фрагмента керамика на ръка с добре запазена повърхност (за разлика от тези от пластовете над сивата тиня), както и малка жълта кремъчна пластина. Цветът ѝ вероятно може да се обясни с факта, че тя не е била в морска (водна) тинеста среда и съответно е запазила първоначалния си вид. Сред споменатите фрагменти четири могат да се отнесат към късния неолит (обр. 4). Тази датировка е основана на паралели от обекта *Aşağı Pınar 3* край Къркларели в турска Тракия (Parzinger 2005, 63, 69, 149, 229). В периодизацията на неолита в Тракия това означава Караново III/IV или началото на Караново IV.

Проучването приключи със сондаж в пласта от сухоземна пръст, като беше достигната дълбочина -6,7/ 6,9 м. При този сондаж не са открити други археологически артефакти, поради което

Обр. 2. Схематична стратиграфия на пл.-кв. Т4

Fig. 2. Schematic presentation of the stratigraphy in T4

Обр. 3. Заснемане и височинен модел на пл. кв. T4, финален етап на проучване: а) СИ профил; б) СЗ профил; в) Ортомозайка; д) Височинен модел

Fig. 3. Orthomosaics and elevation model of T4 at the end of the investigations: a) NE profile; b) NW profile; c) Orthomosaic; d) Digital elevation model

къснонеолитната керамика следва да се свърже със селище, което е извън проучваната досега площ, вероятно съществувало изцяло на сушата.

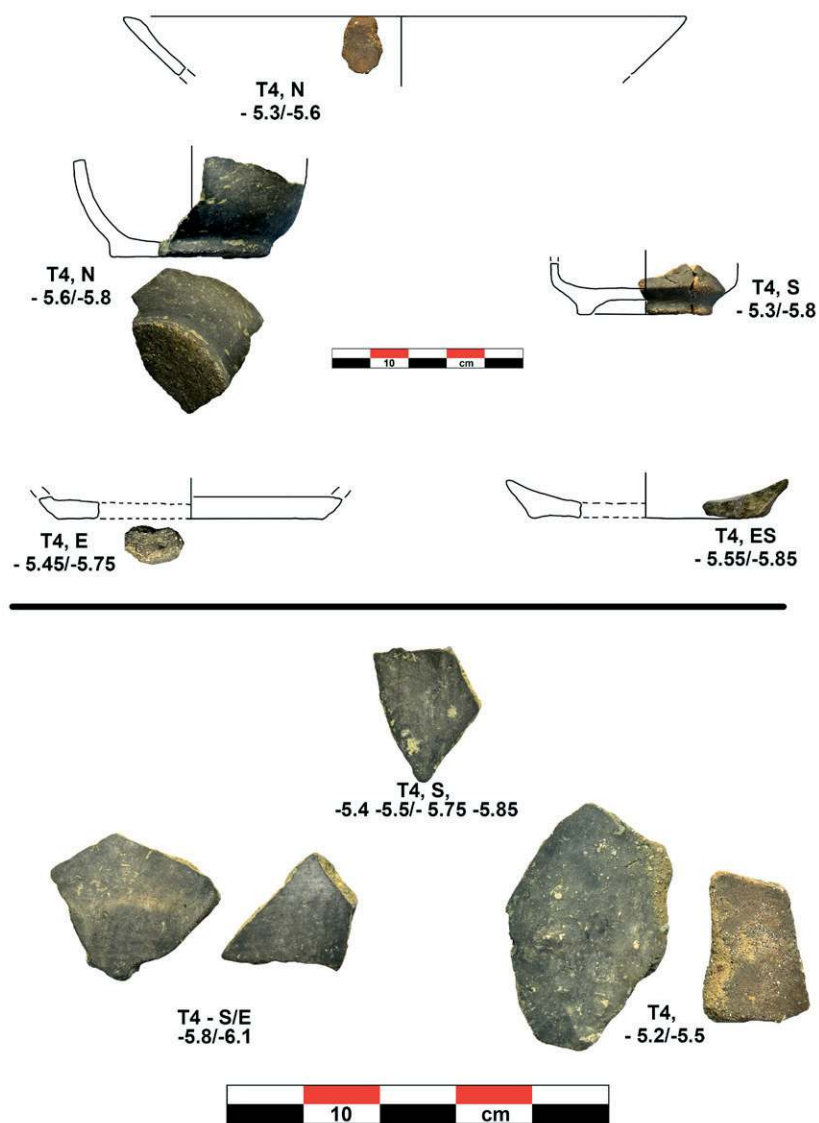
Заключение относно проучването на T4. Налице са данни да се твърди, че участъкът от селището от РБЕ в T4 е изграден на сушата, на нивото на сивата тиня. Тази сива глина на $-5,2/5,6$ м маркира ниво, малко по-високо от това на морето при изграждане на селището, и вероятно е отложена при разлив на реката (Ропотамо?) или се е натрупал в плитка крайбрежна лагуна. Следва да се отбележи, че тези наблюдения са в синхрон с направените през 2019 г., когато въз основа на проучването на T2 – T3 беше предложено, че нивото на морето по-време на РБЕ селище е на $-5,7$ м по-ниско от днешното.

Конструкцията на сградите в T4 според наличните данни е наколна с платформи от необработени кръгли и цепени дървени колове и хоризонтални греди. Последните са регистрирани като единични силно ерозирали фрагменти и по отпечатъци по горели обмазки. Отделни фрагменти опалени обмазки свидетелстват, че върху платформите е имало термични съоръжения и други глинобитни съоръжения. Двата хромела, открити на дълбочина $-4,4/4,7$ м, и голяма част от керамичните находки лежат върху и сред фрагментите от платформи, поради което може да се предположи, че са се намирали върху тях. Има данни за пожар(и): силно и неравномерно опалени обмазки, парчета обгоряло дърво.

По време на съществуването на селището крайречният участък, върху който то е изградено, е злят от морето и пространството между коловете и под платформите е затлачено от морски нанос.

Наносът е отложен сравнително спокойно в неприбойна зона. При това затлачване в морския нанос попадат отделни археологически материали от РБЕ. Явно наносът е в постоянно движение, макар и не бурно, защото керамиката от РБЕ е със силно ерозирана повърхност, но пък има отделни сравнително големи фрагменти от съдове, за които може да се приеме, че се откриват *in situ*. При разрушаването на селището върху морския нанос пропадат и се натрупват останките от платформите и сградите, маркирани от ниво с обмазки, каменни хромели, оръдия, керамика (регистрирани в план през 2019 г. и констатирани и в профилите на сондажа през 2020 г.). Този пласт с най-богати материали от РБЕ лежи на дълбочина между $-4,4/4,7$ м и $-4,8/5,1$ м. Върху него лежи компактен пласт стриди (по-тънък в Т4 и по-дебел в Т2 – Т3), който маркира период на тих, плитък и топъл морски залив, съществувал след края на селището от РБЕ.

През 2020 г. в района на проучване е регистрирано и селище от късния неолит. Засега то е идентифицирано с няколко фрагмента керамика, открити в сухоземния пласт под сивата глина. Това селище вероятно е лежало изцяло на сушата и следва да се търси на север (към брега) спрямо проучваните досега участъци Т1, Т2 – Т3 и Т4.

Обр. 4. Фрагменти къснонеолитна керамика от Пласт VII

Fig. 4. Late Neolithic pottery fragments from Layer VII

лежало изцяло на сушата и следва да се търси на север (към брега) спрямо проучваните досега участъци Т1, Т2 – Т3 и Т4.

Литература

- Вагалински и др. 2018:** Л. Вагалински, Д. Адамс, К. Димитров, К. Бъчваров, Р. Пачеко-Руиз, В. Драганов, П. Георгиев, Д. Гърбов, Й. Ръомби, Ф. Педротти, Н. Прахов, З. Георгиева, П. Георгиев. Подводни археологически разкопки в акваторията пред устието на р. Ропотамо. – Археологически открития и разкопки през 2017 г. София, 2018, 720 – 723.
- Димитров и др. 2020:** К. Димитров, Д. Адамс, Й. Ръомби, К. Бъчваров, П. Георгиев, В. Драганов. Подводни археологически разкопки (ранна бронзова епоха, Античност, османски период) в залива пред устието на река Ропотамо, обл. Бургас. – Археологически открития и разкопки през 2019 г. Книга I. София, 2020, 369 – 376.
- Димитров и др. 2019:** К. Димитров, В. Драганов, Н. Прахов, Д. Адамс, Й. Ръомби, Д. Гърбов, Р. Пачеко-Руиз, Ф. Педротти, З. Георгиева. Подводни археологически разкопки в залива пред устието на река Ропотамо. – Археологически открития и разкопки през 2018 г. София, 2019, 743 – 746.

- Карайотов 2012:** И. Карайотов. Херсонесос – Ориоспотамо – Падама – пристанище пред устието на Ропотамо. – Морски вестник, ноември 2012 г.
- Minchev 1983:** A. Minchev. The late Roman fine ware imports to the Western Black Sea coast. – In: A. G. Poulter (ed.). Ancient Bulgaria II. Nottingham, 1983, 194 – 201.
- Parzinger, Schwarzberg 2005:** H. Parzinger, H. Schwarzberg (eds.) Aşağı Pınar II. Die mittel- und spätneolithische Keramik, Studien im Thrakien-Marmara Raum, Band 2 (Archäologie in Eurasien 18). Mainz, 2005.

UNDERWATER ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN THE BAY IN FRONT OF THE MOUTH OF THE ROPOTAMO RIVER

Kalin Dimitrov, Pavel Georgiev, Nayden Prahov, Maria Gurova, Nadezhda Karastoyanova

SUMMARY

The main task in the 2020 was to complete the excavation of the EBA layer in grid-square T4 (fig. 1). The EBA layer was investigated at a depth from –4.2/4.5 m to –5.2/5.5 m from the sea surface and consists of marine sediments with EBA archaeological materials. Under the EBA strata, there is a flat layer of homogeneous gray clay, about 0.8 – 0.10 m thick. This sterile sediment is deposited on top of hard sandy brown-yellow soil, which has the character of ancient dry land (figs. 2-3).

The section of the EBA settlement excavated in grid-square T4 was built on dry land, at the level of the gray mud, –5.2/5.6 m below the present-day sea surface. The buildings in T4 are pile dwellings with habitation platforms. Stratigraphic observations show that the settlement was flooded by the sea during its existence, and the space between the piles was relatively quickly blocked by sea sediment. During the subsequent destruction of the platforms, they collapsed and formed a level with abundant EBA archaeological materials at a depth from –4.4/4.7 m to –4.8/5.1 m. In 2020, for the first time in the Black Sea, at a depth between –5.3/5.6 m and –5.8/6.1 m, materials from the Late Neolithic were discovered. They are dated to Aşağı Pınar 3, Karanovo III/IV or the beginning of Karanovo IV (fig. 4). Probably the Neolithic finds originate from a settlement that was entirely on dry land and should be sought to the north (towards the coast) from grid-squares T1, T2 – T3 and T4.

Kalin Dimitrov, National Archaeological Institute with Museum – Bulgarian Academy of Sciences, 2 Saborna Str., 1000 Sofia, kalin.d@abv.bg

Pavel Georgiev, Centre for Underwater Archaeology, 1 Apollonia Str., 8130 Sozopol, pavel_g@gbg.bg

Nayden Prahov, Centre for Underwater Archaeology, 1 Apollonia Str., 8130 Sozopol, naydenprahov@yahoo.com

Maria Gurova, National Archaeological Institute with Museum – Bulgarian Academy of Sciences, 2 Saborna Str., 1000 Sofia, gurova.maria@gmail.com

Nadezhda Karastoyanova, National Museum of Natural History – Bulgarian Academy of Sciences, 1 Tsar Osvoboditel Blvd., 1000 Sofia, n_karastoyanova@nmnhs.com

КЪСНА БРОНЗОВА И РАННА ЖЕЛЯЗНА ЕПОХИ

№ 14. АРХЕОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ НА НЕКРОПОЛ ОТ II ХИЛ. ПР. ХР. ДО С. БАЛЕЙ (СЕВЕРОЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ)

Таня Христова, Георги Иванов, Стефан Александров

Археологическите разкопки на некропола през 2020 г. бяха финансирани от Министерство на културата по договор с НАИМ – БАН. В рамките на некропола, на площ от 287,5 м², бяха проучени 15 гробни структури от средната (СБЕ) и късната (КБЕ) бронзова епохи; 14 в източната част на некропола и една – в западната. Две структури – № 126 и 132 (обр. 1-2), датират в СБЕ. Запазени бяха само долните части на амфорите, използвани за урни. И двете представляват единични гробове с труп-